

CONCLUSIONS

TIPIFICACIÓ I CUANTIFICACIÓ DE LA OCUPACIÓ *REAL* EN LA CADENA DE VALOR AGROALIMENTÀRIA DEL PORCÍ AL PLA DE L'ESTANY

2012

Elaborat per: Anna Roca i Cristina Tous
Fundació Agrotèrritori

agrotèrritori@agrotèrritori.org

Aquesta memòria és resultat d'un encàrrec del CONSELL COMARCAL DEL PLA DE L'ESTANY i finançat per la línia de subvenció pública del Servei d'Ocupació de Catalunya destinada a programes per al desenvolupament local (Resolució EMO/1467/2011, de 8 de juny, per la qual s'obre la convocatòria per a l'any 2011 per a la presentació de sol·licituds de subvencions per als programes de desenvolupament local, publicada en el DOGC número 5.902, de 17 de juny de 2011).

Estudi subvencionat pel Servei d'Ocupació de Catalunya en el marc dels programes de desenvolupament local, i finançat amb càrrec als fons provinents del Servei Públic d'Ocupació Estatal del Ministeri de Treball i Immigració.

Agraïments a l'Oficina Comarcal del DAAM del Pla de l'Estany, en concret al seu cap Pere Herransáez i a la veterinària Anna Morlans per la seva predisposició i coneixements. També es vol fer una especial mentió a tots els ramaders entrevistats i que han aportat informació sobre la seva activitat, així com als informants Eduard Martí, Josep Figueras, Xavier Artigas, Albert Artigas, Xavier Frigola, Rosend Saltiveri, Carme Rosset, i Eva Morera. Les seves reflexions i implicació han estat cabdals pel projecte.

CONCLUSIONS

Aquest estudi aposta per una redefinició de la mà d'obra agrària que anomenem **Ocupació Real**. El propi procés d'industrialització de l'agricultura, els canvis en els factors de producció, les constants adaptacions del factor treball a la disminució de la productivitat agrària, l'elevat grau d'especialització de les explotacions exigeixen modificar les funcions i reordenar la mà d'obra agrària. Aquí i per aquesta anàlisi de la variable treball al sector del porcí al Pla de l'Estany, es vol repensar la classificació de la mà d'obra entre la directa (que participa de les multitasques diàries de l'activitat porcina) i la indirecta (que puntualment incideix en el procés i en desenvolupa feines especialitzades però indispensables i que sovint procedeix de la resta de branques d'activitat no agràries). També, es pretén fer aflorar el treball ocult, és a dir, aquell conjunt de feines que per diverses raons (no remuneració, feines d'àmbit familiar, treball informal) no es comptabilitzen com a hores de feina en les explotacions. La suma de totes elles assegura la millora del càlcul en aquesta anàlisi i permet donar cos a una metodologia exportable a qualsevol altre subsector d'activitat agrària donat que conté els ingredients qualitius indispensables i de futur per tal d'avaluar quantitativament la mà d'obra agrària.

L'ocupació real del sector porcí del Pla de l'Estany que agrupa als treballadors directes: titulars i alguns dels seus familiars i assalariats fixos i eventuais i la mà d'obra indirecta: professionals, autònoms, personal d'empreses de l'agricultura, de la indústria, de la construcció, del transport i de serveis (són el bloc més ampli), conforma una estructura agroeconòmica ampla, forta, diversa (inclou cadascuna de les fases de la cadena de producció) i una densa xarxa de treball que traspasa els límits comarcals. Empreses integradores, escorxadors, sales de d'especejament, majoristes i transportistes de dins i de fora de la comarca formen part d'aquest complex sistema agroalimentari, **els fluxos de treball del qual són difícilment abastables**.

El **perfil de l'assalariat** directe en l'activitat porcina és d'un ocupat fix, de procedència estrangera (del nord de l'Àfrica i de l'Europa de l'Est) i contractat a ple temps que desenvolupa un conjunt de tasques diverses, algunes força estandarditzades (és el cas des les explotacions d'engreix) d'altres altament especialitzades (granges de transició i cicles tancats) dins l'explotació porcina. Sovint combina les tasques diàries de l'alimentació, sanitat i neteja del porcí amb altres activitats de l'explotació agrària, agrícoles, ramaderes o de serveis (transport i gestió de purins, neteja i manteniment de les instal·lacions, etc.).

Entre d'altres, el **procés d'adaptació del factor treball** a les exigències del mercat també contempla l'exclusió de la mà d'obra poc qualificada que per altra banda i al Pla de l'Estany, és fàcilment absorbida tant per la primera (producció ramadera) com la segona fase de la producció porcina (l'agroindústria transformadora). Val la pena recordar que pel cas de l'explotació porcina el cost de la mà d'obra en l'etapa de la producció ramadera no representa el 8%¹ del total dels costos d'explotació² (sovint ofegats bàsicament per l'alimentació animal que representa quasi el 70% dels costos totals).

La **dimensió de les explotacions porcines** del Pla de l'Estany relativament reduïda (l'engreix, que sòl acumular volums importants a les Terres de Ponent) amb una mitjana de 775 porcs condiona també la dedicació del titular que en la majoria dels casos optimitza el recurs humà de l'explotació o bé complementant l'activitat (amb d'altres tasques agràries o no agràries però properes a l'espai rural) o bé amb l'activitat agroindustrial. És difícil generalitzar-ho donada la seva complexitat i sobretot diversitat però, en el

¹ Informe del Govern d'Aragó, 2012. Infiguacel, Francisco i Espalda, Marta. 2012. *Coyuntura actual del sector porcino aragonès: Empleo generado, bienestar animal y análisis DAFO*. Dirección General de Alimentación y Fomento Agroalimentario. Gobierno de Aragón.

² A França és només del 5%. Roguet, Christine i Rieu, Michel. 2011. *Essor et mutation de la production porcine dans le bassin nord-europeen émergence d'un modèle d'élevage transfrontalier inédit*. NESE, 35, octubre 2011. Notes d'Estudes et de prospective, Notes et études socio-economiques. Ministère Agriculture Française.

sector del porc la interrelació amb les diferents fases de producció, ja sigui la ramadera, la transformadora o la comercial, de vegades s'entrelliguen i s'escurça en poques mans tota la cadena; per contra, de vegades, aquesta s'allarga tant que el nombre d'agents intermediaris que intervenen en els processos es fa incomptable i sobretot, estadísticament incontrolable.

Una de les **característiques d'excel·lència del sector del porc** de la comarca, sobretot en la fase de producció ramadera, és el **rol de cohesió del territori que l'activitat porcina exerceix**. Els canvis introduïts durant la darrera dècada en els factors de producció han tingut els seus efectes en la reorganització i adaptació del factor treball i alguns pagesos/ramaders, sense relleu generacional, a punt de plegar i tancar l'explotació continuen perquè a les seves instal·lacions s'els presenta l'oportunitat d'engreixar bestiar porcí (són les granges associades). Com que la major part d'aquests tipus de contractacions es fan sota el règim d'integració, el pagès hi posa la feina i l'integrador hi aporta el capital, és a dir, el bestiar i el pinso. El ramader que ja no pren cap decisió empresarial, més enllà de cobrar la prima estipulada segons el contracte, sovint verbal, continua a més a més desenvolupant una tasca que coneix bé: tenir cura del mosaic agroterritorial. Continua essent un actiu i manté l'activitat agrària, encara que ben segur que de forma parcial, però també té cura d'un entorn agrari, fràgil i en risc de desaparèixer i, a més a més, desplega un munt de relacions agrosocials indirectes imprescindibles per articular activitat en el territori. Veu l'oportunitat de seguir complementant els seus ingressos i garanteix la pervivència de l'activitat agrària; mentrestant, el territori i el teixit agrosocial mantenen un actiu i s'evita la marginalitat i l'abandonament.

Aquest estudi deixa constància de la importància de l'**ocupació en el sector porcí** a la comarca del Pla de l'Estany: 216 UTA³ en la fase ramadera (118 directes i 97 indirectes), és a dir, un de cada quatre afiliats agraris a la Seguretat Social⁴ treballen al sector productor ramader, a més s'hi han d'afegir 40 UTA més en la posta en marxa d'una granja. Aquesta xifra de 216 UTA resulta de la suma de cadascuna de les tasques per cada tipologia d'explotació porcina i indica el volum d'ocupació emprada d'acord amb el muntant d'hores treballades. És a dir, si les persones ocupades treballessin a ple temps, el sector del porc del Pla de l'Estany en les seves distintes modalitats ramaderes i només pel primer procés de la cadena requeriria de 216 persones. En qualsevol cas s'ha de tenir present que: les granges d'engreix empen 0,54 UTA per cada 1.000 caps i les granges de reproductores més les de cria una mitjana de 1.08 UTA per cada 1.000 caps pel que fa a l'ocupació directa; i que la mà d'obra indirecta té unes freqüències d'ocupació menors que volten: el 0,44 UTA en l'engreix i el 0,88 UTA la resta de granges porcines.

El procés de transformació ocupa a 908 treballadors⁵: 547 considerats directes perquè treballen en empreses agroalimentàries lligades al procés del porc (des de l'escorxador a l'elaboració d'embotits) i 361 indirectes ja que desenvolupen la seva activitat en indústries auxiliars que subministren materials i eines al sector productor ramader, transformador i distribuïdor (i que representen el 8% dels ocupats de la comarca o bé una quarta part del volum de la seva mà d'obra industrial).

³ Unitat de Treball Any, UTA: segons el cens del 2009, equival a 228 jornades completes o més. S'ha estimat que el cap d'explotació que treballa a temps complet realitza una jornada de 1.780 hores anuals (el que representa aproximadament 1 UTA), mentre que els que treballen en l'explotació agrícola a jornada parcial treballen una mitjana de 750 hores (equivalent a 0,3 UTA). Aquí cal matisar que el temps de dedicació a l'activitat agrària, en general, és difícil d'estimar amb exactitud. L'estratègia dels pagesos front al creixement dels costos de producció i l'estancament dels preus percebuts és la de reduir altres costos com la contractació de serveis i augmentar el temps de dedicació personal

⁴ Agraris del règim general i autònoms de l'agricultura, Idescat, 2011.

⁵ El Registre d'Establiments Industrials de Catalunya recull informació sobre l'activitat industrial actualitzada fins a 31/12/2012. Aquest registre permet accedir a les dades públiques d'indústries amb més de 10 treballadors. La consulta d'establiments es pot fer utilitzant diversos criteris de recerca (per comarca, municipi, codi CCAE o/i codi producte).

Ara bé, les estadístiques existents i la complexitat del treball en xarxa que aquest sector productiu organitza no ha permès comptabilitzar el volum de mà d'obra vinculada al sector de la distribució. No obstant això, i donat el grau d'especialització i ventall de serveis que el sector porcí requereix (sanitaris, de gestió, administratius, tècnics, logístics, industrials i comercials) es pot estimar que el nombre d'ocupats és important⁶ i que ben segur ultrapassa els límits comarcals.

Cal tenir present algunes consideracions més sobre l'ocupació:

- 1) Els mateixos integradors, a més de les granges integrades, menen granges pròpies la qual cosa complica el càlcul de l'ocupació directa i indirecta segons els supòsits d'aquest estudi.
- 2) L'assalarització (ocupació directa) queda diluïda en les diferents topologies d'explotacions amb i sense bestiar porcí⁷.
- 3) El rendiment del treball de les explotacions porcines progressa en augmentar la dimensió de la cabana ramadera. En tots els casos analitzats augmenta en incrementar el volum de la cabana⁸.
- 4) S'estableixen relacions de col·laboració empresarial entre les diferents fases de producció ja sigui des de la transformació ja sigui des de la distribució. La flexibilitat en la cadena és en totes direccions, no va en detriment de la intermediació i afavoreix la cohesió del teixit agrosocial al voltant del porc.

⁶ Unitat de treball Any, UTA: segons el cens del 2009, equival a 228 jornades completes o més. S'ha estimat que el cap d'explotació que treballa a temps complert realitza una jornada de 1.780 hores anuals (el que representa aproximadament 1 UTA), mentre que els que treballen a l'explotació agrícola a jornada parcial treballen de mitjana unes 750 hores (l'equivalent a 0,3 UTA). Aquí és bo matisar que el temps de dedicació a l'activitat agrària, en general, és difícil d'estimar amb exactitud. L'estratègia dels pagesos davant el creixement dels costos de producció i l'estancament dels preus percebuts, és la de reduir altres costos com a contractació de serveis i augmentar la dedicació personal.

⁷ L'article d'Agreste també descriu l'augment de l'UTA en la franja d'explotacions amb poc bestiar que demanen més mà d'obra per activitat. Aquí es constata que la dimensió no deslliure de l'ocupació, ans el contrari, aquesta variable disminueix en augmentar la dimensió. Agreste. 2010. *Les Batiments d'élevage porcin entre 2001-2008*. Primeur, n. 253, desembre 2010.

⁸ En el cas francès s'exemplifica de manera clara. Agreste. 2010. *Les Batiments d'élevage porcin entre 2001-2008*. Primeur, n. 253, desembre 2010.

Entre les **tendències de comportament de cares al futur** els especialistes auguren més segmentació en els processos de cria, recria i engreix, la qual cosa facilitaria i agilitzaria encara més, les relacions agrosocials entre les explotacions agràries familiars que encara predominen a la comarca i les necessitats de les agroindústries per nodrir la capacitat exportadora intraregional creixent. Ara bé, seria clau propiciar la creació d'un grup amb poder de negociació capaç d'aprofitar les oportunitats del mercat i d'analitzar, preveure i proposar mesures per ordenar des del mateix sector les sinergies del treball. En aquesta mateixa línia, és imprescindible que la fase ramadera s'organitzi engegant, per exemple, una central de compres per l'adquisició d'inputs amb l'objectiu d'estabilitzar els preus de les matèries primeres, fins ara escandalosament oscil·lants pel sector.

La producció porcina ha d'orientar-se cap al consumidor i per això, cal que el productor-ramader s'integri *de facto* en el sistema agroalimentari que fins ara l'ha relegat a l'engreix i la cria del bestiar, ha de prendre decisions i formar part del canvi d'estratègia del sistema productiu del porc que se centra en les demandes del client. Tot plegat permetrà al sector ramader, primer, resoldre les limitacions ambientals (males olors, proximitat a l'àmbit urbà, trobar l'encaix entre la manca de terres i l'excés de purins) i solucionar l'oposició social al sector, després. No obstant això, a l'interès de la ciutadania hi ha d'haver la voluntat política que faci possible el desplegament de polítiques nacionals d'adaptació⁹, que garanteixin els canvis i facilitin els instruments bàsics per repensar aquest sector clau per l'economia i la societat del Pla de l'Estany.

⁹ Dinamarca i els Països Baixos han sabut articular ajuts per a la reordenació del seu sector porcí a través dels Programes de Desenvolupament Rural de la Unió Europea. Vegeu: NESE, nº 35, octubre 2011

El Pla de l'Estany ha d'aprofitar la **fortalesa i la proximitat de la indústria càrnia de les comarques gironines**¹⁰. Les tendències de futur de la mà d'obra agrària es defineixen per variables com una major especialització exigida per l'agroindústria i una major diversificació dels perfils d'activitat. La clau doncs, està en condicionar aquestes característiques per minimitzar el seus efectes a l'ocupació directa i evitar, per una banda, la marginalitat de part de l'activitat i, per l'altra, la generació de desocupació que representaria un trencament social i territorial no assumible per la societat i el territori.

En aquest sentit, es fa imprescindible articular una formació especialitzada i que la indústria transformadora requereix a partir dels centres d'excel·lència existents al Campus Agroalimentari de Monells al Baix Empordà. Trobar punts d'encontre amb Innovacc i el Grup de Sanejament del Porcí a través del Consell Comarcal podria ser part de la solució per fer més transparents aquestes col·laboracions i limitar així l'exagerada tendència de la verticalització de l'engreix, per consensuar les normatives sobre dimensió de granges¹¹ que han de ser plantejats i debatuts entre els diferents actors de la cadena i sobretot per engrescar l'obertura de nous segments tant en la producció (porc ecològic) com en la comercialització (productes i marques pròpies). Tot plegat seria cabdal per **reorganitzar la mà d'obra de la fase ramadera, diversificar-la segons perfils de formació i funcions**. La normativa del benestar animal i la d'ordenació d'explotacions és l'oportunitat per regular la cabana, reduir costos i millorar en eficiència productiva i de treball. És el moment per trobar l'encaix entre l'agroeconomia del sector porcí i les demandes i el suport de la societat.

¹⁰ Opinió del responsable del sector porcí de la Unió de Pagesos de Catalunya, Rosend Saltiveri.

¹¹ Que limita les dimensions de les granges fins a 864 UGM.

CONCLUSIONES

TIPIFICACIÓN Y CUANTIFICACIÓN DE LA OCUPACIÓN *REAL* EN LA CADENA DE VALOR AGROALIMENTARIA DEL PORCINO EN LA COMARCA DEL PLA DE L'ESTANY

2012

Elaborado por: Anna Roca y Cristina Tous
Fundació Agroterritori

agroterritori@agroterritori.org

Este proyecto fue encargado por el CONSEJO COMARCAL DEL PLA DE L'ESTANY y financiado por la línea de subvención pública del Servei d'Ocupació de Catalunya destinada a programas para el desarrollo local (Resolución EMO/1467/2011, de 8 de junio, por la cual se abre la convocatoria par el año 2011 para la presentación de solicitudes de subvenciones para los programas de desarrollo local, publicada en el DOGC número 5.902, de 17 de junio de 2011).

Estudio subvencionado por el Servei d'Ocupació de Catalunya en el marco de los programas de desarrollo local, y financiado con cargo a los fondos provenientes del Servicio Público de Ocupación Estatal del Ministerio de Trabajo e Inmigración del Gobierno de España.

Se agradece a la Oficina Comarcal del DAAM del Pla de l'Estany, en concreto al su responsable Pere Hernansaez Torras y a la veterinaria Anna Morlans por su predisposición y conocimientos. También se quiere hacer una mención especial a todos los ganaderos entrevistados y que han aportado información sobre su actividad, así como a los informantes Eduard Martí, Josep Figueras, Xavier Artigas, Albert Artigas, Xavier Frigola, Rosend Saltiveri, Carme Rosset i Eva Morera. Sus reflexiones e implicación han sido esenciales para el proyecto.

CONCLUSIONES

Este estudio apuesta por una redefinición de la mano de obra agraria que se nombra como **Ocupación Real**. El propio proceso de industrialización de la agricultura, los cambios en los factores de producción, las constantes adaptaciones del factor trabajo a la disminución de la productividad agraria, el elevado grado de especialización de las explotaciones exigen modificar las funciones y reordenar la mano de obra agraria. Aquí y para este análisis de la variable trabajo en el sector porcino del Pla de l'Estany, se ha querido repensar la clasificación de la mano de obra entre la directa (que participa de las multitareas diarias de la actividad porcina) y la indirecta (que puntualmente incide en el proceso y en desarrollo de trabajos especializados pero indispensables y que habitualmente procede del resto de ramas de actividad no agrarias). También, se pretende hacer aflorar el trabajo oculto, es decir, aquel conjunto de tareas que por diversas razones (no remuneración, tareas de ámbito familiar, trabajo informal) no se contabilizan como horas de trabajo en las explotaciones. La suma de todas ellas asegura la mejora del cálculo en este análisis y permite dar cuerpo a una metodología exportable a cualquier otro subsector de actividad agraria dado que contiene los ingredientes cualitativos indispensables y de futuro para evaluar cuantitativamente la mano de obra agraria.

La ocupación *real* del sector porcino del Pla de l'Estany que agrupa a los trabajadores directos: titulares, sus familiares y asalariados fijos y eventuales; y a la mano de obra indirecta: profesionales, autónomos, personal de empresas de la agricultura, para la industria, de la construcción, del transporte y de servicios (estos son el grupo más amplio), conforma una estructura agroeconómica amplia, fuerte, diversa (incluye cada una de las fases de la cadena de producción) y con una densa red de trabajo que traspasa los límites

comarcales. Empresas integradoras, mataderos, salas de despiece, mayoristas y transportistas de dentro y de fuera de la comarca forman parte de este complejo sistema agroalimentario, cuyos **flujos de trabajo son difícilmente alcanzable**.

El **perfil del asalariado** directo que trabaja en la explotación porcina es de tipo ocupado fijo, de procedencia extranjera (del norte de África y de Europa del Este) y contratado a tiempo completo desarrollando un conjunto de tareas diversas, algunas fuertemente estandarizadas (es el caso de las explotaciones de engorde) y otras altamente especializadas (granjas de transición y de ciclo cerrado) en las explotaciones porcinas. Habitualmente, realiza diferentes tareas diarias relacionadas con el porcino como alimentación, sanidad y limpieza con otras actividades dentro de la explotación agraria como actividades agrícolas, otras ganaderas (relacionada con otra especie ganadera de la granja) o servicios (transporte y gestión de los purines, limpieza y mantenimiento de las instalaciones, etc.).

Entre otros, el **proceso de adaptación del factor trabajo** a las exigencias del mercado también contempla la exclusión de la mano de obra poco cualificada, que por otro lado y en el Pla de l'Estany, es fácilmente absorbida tanto por la primera (producción ganadera) como por la segunda fase de la producción porcina (la agroindustria transformadora). Vale la pena recordar que para el caso de la explotación porcina el coste de la mano de obra en la etapa de la producción ganadera representa el 8%¹² del total de los costes de explotación¹³ (la alimentación animal representa casi el 70% de los costes totales).

¹² Inflguacel, Francisco y Espalda, Marta. 2012. *Coyuntura actual del sector porcino aragonés: Empleo generado, bienestar animal y análisis DAFO*. Dirección General de Alimentación y Fomento Agroalimentario. Gobierno de Aragón.

¹³ En Francia es sólo del 5%. Roguet, Christine y Rieu, Michel. 2011. *Essor et mutation de la production porcine dans le bassin nord-europeen émergence d'un modèle d'élevage transfrontalier inédit*. NESE, 35, octubre 2011. Notes d'Etudes et de prospective, Notes et études socio-economiques. Ministère Agriculture Française.

La **dimensión de las explotaciones porcinas de el Pla de l'Estany** es relativamente reducida (el engorde, que suele acumular volúmenes importantes en Lleida "Terres de Ponent") con una media de 775 cerdos, condiciona también la dedicación del titular que en la mayoría de casos optimiza el recurso humano (mano de obra) de la explotación o bien complementan la actividad con otras tareas agrarias y/o no agrarias (pero habituales en el espacio rural como puede ser el turismo) o bien con actividades en la agroindustria. Es difícil generalizar dado la complejidad y sobretodo la diversidad pero, en el sector del cerdo la interrelación con las diferentes fases de la cadena agroalimentaria, ya sea la ganadera, la transformadora o la comercial, de veces se entrelazan y acortan en pocas manos (agentes) toda la cadena; por contra, a veces esta se puede alargar tanto que el nombre de agentes intermediarios que intervienen en los procesos se hace incompatible, y sobre todo, estadísticamente incontrolable.

Una de las **características de excelencia del sector porcino** de la comarca, sobretodo en la fase de producción ganadera, es el **rol de cohesión del territorio que la actividad porcina ejerce**. Los cambios introducidos durante la última década en los factores de producción han tenido sus efectos en la reorganización y adaptación del factor trabajo y algunos payeses/ganaderos, sin relieve generacional, a punto de abandonar y cerrar la explotación continúan debido a que las instalaciones que poseen (infraestructuras, cobertizos, almacenes, etc.) son vistas como una oportunidad para el engorde por parte de terceros (se conocen como granjas asociadas). Debido a que la mayor parte de estos tipos de contrataciones se hacen bajo el régimen de integración, el ganadero pone su trabajo y el integrador aporta el capital, es decir, el ganado y el pienso. El ganadero ya no toma ninguna decisión empresarial, más allá de cobrar la prima estipulada según el contrato, muchas veces verbal, continúa además desarrollando una actividad que conoce bien: conservar una actividad y un paisaje de mosaico agroterritorial. Continúa

estando en activo, y siendo un activo, y mantiene la actividad agraria, aunque bien seguro que de forma parcial, pero también conserva un entorno agrario, frágil y en riesgo de desaparecer y, además despliega diversas relaciones agrosociales indirectas imprescindibles para articular actividad en el territorio. Ve la oportunidad de seguir complementando sus ingresos y garantiza la pervivencia de la actividad agraria; mientras tanto, el territorio y el tejido agrosocial mantienen un activo evitando la marginalización y el abandono.

Este estudio deja constancia de la importancia de la **ocupación en el sector porcino** de la comarca del Pla de l'Estany: 216 UTA¹⁴ en la fase ganadera (118 directas y 97 indirectas), es decir, uno de cada cuatro afiliados agrarios a la Seguridad Social¹⁵ trabajan en el sector productor ganadero, además se han de añadir 40 UTA por la puesta en marcha de una granja (construcción, instalaciones, etc.). Esta cifra de 216 UTA resulta de la suma de cada una de las tareas por cada tipología de explotación porcina e indica el volumen de ocupación necesaria de acuerdo con el montante de horas trabajadas. Es decir, si las personas ocupadas trabajasen a pleno tiempo para el sector porcino, en todas sus modalidades, del Pla de l'Estany, la actividad ganadera requeriría de 216 personas. En cualquier caso se ha de tener presente que la actividad ganadera porcina, salvo alguna excepción, no ocupa a tiempo completo. Esto se traduce en que se ha de tener presente que: las granjas de engorde generan 0,54 UTA por cada 1.000 cabezas, y las granjas de reproductoras más las de cría generan una media de 1,08 UTA por cada 1.000 cabezas, por lo que se refiere a ocupación directa; mientras que la mano de obra indirecta tiene

¹⁴ Unidad de Trabajo Año, UTA: según el censo del 2009, equivale a 228 jornadas completas o más. Se ha estimado que el cabeza de explotación que trabaja a tiempo completo realiza una jornada de 1.780 horas anuales (lo que representa aproximadamente 1 UTA), mientras que los que trabajan en la explotación agrícola a jornada parcial trabajan una media de 750 horas (el equivalente a 0,3 UTA). Aquí se debe matizar que el tiempo de dedicación a la actividad agraria, en general, es difícil de estimar con exactitud. La estrategia de los agricultores frente al crecimiento de los costes de producción y el estancamiento de los precios percibidos es la de reducir otros costes como la contratación de servicios y aumentar el tiempo de dedicación personal.

¹⁵ Agrarios del régimen general y autónomos en agricultura, Idescat, 2011.

unas frecuencias de ocupación menores alrededor de: 0,44 UTA en el engorde y 0,88 UTA en el resto de tipologías de granjas porcinas de la comarca.

El proceso de transformación ocupa a 908 trabajadores¹⁶: 547 considerados directos porque trabajan en empresas agroalimentarias ligadas al proceso del cerdo (desde mataderos a la elaboración de embutidos) y 361 indirectas ya que desarrollan su actividad en industrias auxiliares que suministran materiales y herramientas al sector productor ganadero, transformador y distribuidor (y que representan el 8% de los ocupados de la comarca o bien una cuarta parte del volumen de su mano de obra industrial).

Ahora bien, las estadísticas existentes y la complejidad del trabajo en red que este sector productivo organiza no ha permitido contabilizar el volumen de mano de obra vinculada al sector de la distribución. No obstante esto, y dado el grado de especialización y abanico de servicios que el sector porcino requiere (sanitarios, de gestión, administrativos, técnicos, logísticos, industriales y comerciales) se puede estimar que el número de ocupados es importante y que bien seguro ultrapasa los límites comarcales.

Se ha de tener presente algunas consideraciones más sobre la ocupación:

- 1) los integradores, además de las granjas integradas dirigen granjas propias, la cual cosa complica el cálculo de la ocupación directa e indirecta según las premisas que se han hecho en este estudio.
- 2) La figura del asalariado (ocupación directa) queda diluida en las diferentes topologías de explotaciones con y sin ganado porcino¹⁷.

¹⁶ Datos analizados a partir del trabajo de campo y del uso del Registre d'Establiments Industrials de Catalunya (REIC) que recoge información sobre la actividad industrial actualizada a 31/12/2012. Este registro permite acceder a los datos públicos de industrias con más de 10 trabajadores. La consulta de establecimientos se puede hacer utilizando diversos criterios de búsqueda.

¹⁷ El artículo de Agreste también describe el aumento de la UTA en la franja de explotaciones con pocas cabezas de ganado que demandan más mano de obra para la actividad. Aquí se constata que la dimensión no está desligada de la ocupación, sino al contrario, esta variable disminuye en aumentar la dimensión. Agreste. 2010. *Les Batiments d'élevage porcin entre 2001-2008*. Primeur, n. 253, diciembre 2010.

- 3) El rendimiento del trabajo de las explotaciones porcinas progresa al aumentar la dimensión de la cabaña ganadera. En todos los casos analizados aumenta al incrementar el volumen de la cabaña¹⁸.
- 4) Se establecen relaciones de colaboración empresarial entre las diferentes fases de producción ya sea desde la transformación o desde la distribución. La flexibilidad en la cadena es en todas direcciones, no va en detrimento de la intermediación y favorece la cohesión del tejido agrosocial alrededor del cerdo.

Entre las **tendencias de comportamiento de cara al futuro**, los especialistas auguran más segmentación en los procesos de cría, recría i engorde, la cual cosa facilitaría y agilizaría todavía más, las relaciones agrosociales entre las explotaciones agrarias familiares que todavía predominan en la comarca del Pla de l'Estany y las necesidades de las agroindustrias para nutrir la capacidad exportadora intrarregional creciente. Ahora bien, sería clave propiciar la creación de un grupo con poder de negociación capaz de aprovechar las oportunidades del mercado y de analizar, prever y proponer medidas para ordenar desde el sector las sinergias de trabajo. En esta misma línea, es imprescindible que la fase ganadera se organice iniciando, por ejemplo, una central de compras para la adquisición de inputs con el objetivo de estabilizar los precios de las materias primas, hasta ahora escandalosamente oscilantes para el sector.

La producción porcina ha de orientarse hacia el consumidor y para ello es necesario que el productor-ganadero se integre *de facto* en el sistema agroalimentario que hasta ahora le ha relegado al engorde y la cría del ganado, ha de tomar decisiones y ha de formar parte del cambio de estrategia del sistema productivo del cerdo que se centra en las demandas del cliente. El

---

¹⁸ En el caso francés se ejemplifica de manera clara. Agreste. 2010. *Les Batiments d'élevage porcin entre 2001-2008*. Primeur, n. 253, diciembre 2010.

conjunto de estas acciones permitirá al sector ganadero: primero, resolver las limitaciones ambientales (malos olores, proximidad al ámbito urbano, encontrar la manera de encajar la falta de tierras y el exceso de purines) y después, solucionar la oposición social al sector. No obstante esto, unido al interés de la ciudadanía ha de haber la voluntad política que haga posible el despliegue de políticas nacionales de adaptación¹⁹, que garanticen los cambios y faciliten los instrumentos básicos per repensar este sector clave para la economía y la sociedad del Pla de l'Estany.

El Pla de l'Estany ha de aprovechar la **fortaleza y la proximidad de la industria cárnica de las comarcas gerundenses**²⁰. Las tendencias de futuro de la mano de obra agraria se definen en variables como una mayor especialización exigida por la agroindustria y una mayor diversificación de los perfiles de actividad. La clave pues está en condicionar estas características per minimizar sus efectos en la ocupación directa y evitar, por un lado, la marginalidad de parte de la actividad y, por el otro, la generación de desocupación que representaría una rotura social y territorial no asumible por la sociedad y el territorio.

En este sentido, se hace imprescindible articular una formación especializada y que la industria transformadora requiere a partir de los centros de excelencia existentes en el Campus Agroalimentari de Monells en el Baix Empordà. Encontrar puntos de encuentro con Innovacc y el Grup de Sanejament del Porcí a través del Consell Comarcal del Pla de l'Estany podría ser parte de la solución para hacer más transparentes estas colaboraciones y limitar así la exagerada tendencia de la verticalización del engorde, para consensuar las normativas sobre dimensión de granjas²¹ que han de ser planteadas y

¹⁹ Dinamarca y los Países Bajos han sabido articular ayudas para la reordenación de su sector porcino a través de los Programas de Desarrollo Rural de la Unión Europea. Ver: NESE, nº 35, octubre 2011.

²⁰ Opinión del responsable del sector porcino de la Unió de Pagesos de Catalunya, Rossend Saltiveri.

²¹ Que limita las dimensiones de las granjas hasta 864 UGM.

debatidas entre los diferentes actores de la cadena y sobre todo para motivar la apertura de nuevos segmentos tanto en la producción (cerdo ecológico) como en la comercialización (productos y marcas propias). Todo esto sería necesario para **reorganizar la mano de obra de la fase ganadera, diversificarla según perfiles de formación y funciones**. La normativa de bienestar animal y la de ordenación de explotaciones es la oportunidad para regular la cabaña, reducir costes y mejorar en eficiencia productiva y de trabajo. Es el momento de encontrar la manera de articular la agroeconomía del sector porcino y las demandas y el apoyo de la sociedad.

Tipificación y cuantificación de la ocupación real en la cadena de valor agroalimentaria del porcino en la comarca del Pla de l'Estany